

Ustawa o muzeach. Komentarz

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Część I. Ustawa o muzeach

Ustawa z 21 listopada 1996 r. o muzeach

(t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 902)

Rozdział I. Przepisy ogólne

Art. 1. [Pojęcie]

Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Powiązania z innymi przepisami:

- art. 2, 3, 5 ust. 2, 3, art. 6 ust. 6, art. 9 MuzeaU.

I. Pojęcie muzeum

1. Komentowany artykuł zawiera definicję legalną pojęcia muzeum na gruncie prawa polskiego. Zgodnie z art. 1 MuzeaU muzeum jest:

- 1) jednostką organizacyjną;
- 2) nienastawioną na osiągnięcie zysku;
- 3) której celem jest:
 - a) gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym,
 - b) informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów,
 - c) upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej,
 - d) kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz
 - e) umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Definicja ta określa więc ramy funkcjonowania muzeów w poniższych zakresach:

- 1) forma prawna;
- 2) nienastawienie na osiągnięcie zysku;
- 3) cele.

II. Forma prawna

2. Muzeum jest jednostką organizacyjną, a więc wyodrębnioną, trwałą i samodzielną jednostką posiadającą ustalone zadania i środki do ich realizacji. Nie będzie spełniała warunku trwałości działalności jednorazowa i efemeryczna, nawet jeśli będzie polegała na działalności typowej dla muzeum np. na prezentacji wystawy.

Taka definicja dopuszcza funkcjonowanie muzeów zarówno jako jednostek organizacyjnych z osobowością prawną (osób prawnych), jak i jednostek organizacyjnych bez osobowości prawnej. W polskim systemie prawnym muzeami działającymi w formie osób prawnych są muzea państwowe i samorządowe (muzea publiczne) określone w art. 5 ust. 2 i 3 MuzeaU, zaś pozostałe muzea (muzea prywatne) działają w formie jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej (zob. uwagi do art. 6 ust. 6 MuzeaU; tam też o wyjątku dotyczącym muzeum kościelnego).

3. Jednocześnie definicja ta zakłada, że muzeum będzie miało podstawowe cechy instytucji:

- 1) trwałość funkcjonowania;
- 2) nazwę;
- 3) określony zakres zbiorów;
- 4) ustalone zasady zarządzania.

III. Nienastawienie na osiągnięcie zysku

4. Ustawowego określenia, że muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku nie można odczytywać jako zakazu osiągania zysku przez muzea. Zarówno bowiem muzea publiczne, jak i prywatne mogą prowadzić działalność odpłatną (np. osiągając wpływy ze sprzedaży biletów wstępu). Nadto, zgodnie z art. 9 MuzeaU, muzea (zarówno publiczne, jak i prywatne) mogą prowadzić, jako dodatkową, działalność gospodarczą w celu finansowania działalności określonej w art. 2 MuzeaU (zob. uwagi do art. 9 MuzeaU).

Zysk nie może być jednak celem działania muzeum, cele te bowiem określa dalsza część definicji. Definicja ta wyklucza więc działanie muzeów jako przedsiębiorstw komercyjnych, których podstawowym celem jest osiągnięcie zysku.

5. W tym kontekście można przywołać Kodeks Etyki dla Muzeów przyjęty przez Międzynarodową Radę Muzeów (ICOM), w którym organizacja nienastawiona na osiągnięcie zysku (*non-profit organisation*) została zdefiniowana jako powstała zgodnie z prawem jednostka zbiorowa, reprezentowana przez osobę prawną lub fizyczną, której dochód (w znaczeniu każdej nadwyżki w dochodach lub zysku) przeznaczony jest wyłącznie na jej rzecz i pokrycie kosztów jej działalności (szerzej na temat ICOM i Kodeksu Etyki dla Muzeów zob. uwagi do art. 34 MuzeaU).

6. O ile nienastawienie na zysk jest oczywiste w przypadku muzeów publicznych, gdy działają one w formie instytucji kultury zgodnie z DziałKultU, to pojawia się pytanie, jak należy rozumieć to pojęcie w odniesieniu do muzeów prywatnych. Działają one bowiem

często w ramach szerszej struktury organizacyjnej swego założyciela (np. fundacji czy spółki). Należy uznać, że w takim przypadku wymóg nienastawienia na osiągnięcie zysku odnosi się tylko do wyodrębnionej działalności muzealnej, nie dotyczy jednak pozostałej działalności założyciela.

IV. Cele muzeum

7. W art. 1 MuzeaU określono cele działania muzeum, którymi są:

- 1) gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym;
- 2) informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów;
- 3) upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej;
- 4) kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej;
- 5) umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

8. Podstawowym celem muzeum jest **gromadzenie i ochrona dóbr dziedzictwa naturalnego** (elementów przyrody, czym zajmują się w szczególności muzea historii naturalnej i przyrodnicze) **oraz dziedzictwa kulturalnego** (wytworów działalności człowieka). W zakresie dziedzictwa kulturalnego można z kolei wyróżnić dziedzictwo materialne (np. architektura, malarstwo, rzeźba) i niematerialne (np. muzyka, taniec, tradycje). Jest to więc ujęcie otwarte, obejmujące wszelkie dziedziny działalności człowieka i jego otoczenia.

W kontekście powyższego elementu definicji należy przywołać art. 3 MuzeaU, zgodnie z którym muzea mogą być tworzone dla jednej lub wielu dziedzin działalności człowieka oraz tworów natury.

9. Muzea mają również za zadanie **informować o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów**. Ten element definicji nakłada na muzea obowiązek uzupełnienia udostępnianych zbiorów o obiektywny i naukowy komentarz ukazujący je w szerszym kontekście i umożliwiający przez to osiągnięcie celów edukacyjnych. Nie będzie realizowało tego celu muzeum prezentujące zbiory bez rzetelnych opisów czy przemyślanego scenariusza wystawy.

10. Kolejnym celem działalności muzeów jest **upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej**. Wymiar edukacyjny, o którym mowa w tym elemencie definicji, jest nieodłącznym celem muzeów, przy czym jego rola w ostatnim czasie rośnie. O ile dawniej działalność muzealna ograniczała się przede wszystkim do prezentacji zbiorów, to obecnie jej niezbędnym elementem są działania edukacyjne (np. warsztaty, prelekcje) przeznaczone dla różnych grup odbiorców. Jednocześnie z tego elementu definicji muzeum można wywieść wytyczną, że treści prezentowane przez muzea powinny mieścić się w ogólnie przyjętym w społeczeństwie systemie wartości.

11. Rolą muzeów jest również **kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej**. Z tego celu należy wywodzić obowiązek zachowania wysokiego standardu w prezentowaniu zbiorów. Muzeum nie powinno być więc „gabinetem osobliwości” działającym w celu dostarczenia rozrywki, jak to bywało w przeszłości, ale prezentować swe zbiory w sposób uporządkowany i estetyczny, podnoszący świadomość estetyczną zwiedzających.

12. Muzeum **umożliwia korzystanie ze zgromadzonych zbiorów**. Ten właśnie element dotyczący udostępniania zbiorów przez muzeum należy uznać za kluczowy w definicji muzeum. O ile bowiem gromadzenie i ochrona zbiorów – wskazana jako pierwszorzędnym cel muzeum – występuje także w przypadku indywidualnego kolekcjonerstwa, to właśnie nastawienie na udostępnianie tych zbiorów stanowi o istocie działalności muzealnej. Choć w doktrynie pojawiają się głosy, że gromadzenie zbiorów i ich prezentacja są raczej sposobami realizacji działalności muzealnej, a nie celami muzeów w ścisłym znaczeniu, to bez tych elementów nie sposób mówić o działalności muzealnej.

13. W tym kontekście warto wspomnieć o rozwijającym się zjawisku tzw. muzeów narracyjnych, których wystawy oparte są w znaczącej mierze na prezentacji elementów audiowizualnych (filmy, infografiki, aktywne ekrany itp.), a nie na prezentacji zbiorów. Nawet jednak w takich muzeach znajdują się – w większym czy mniejszym zakresie – autentyczne przedmioty związane z tematyką ich działalności. Trzeba przy tym stwierdzić, że nie można uznać za muzeum instytucji nieposiadającej żadnych zbiorów.

14. Powstają również muzea wirtualne czy cyfrowe, przy czym nie chodzi o formę działania uzupełniającą w stosunku do podstawowej (niewirtualnej) działalności muzeum (jak np. strony internetowe prowadzone przez muzea czy elementy multimedialne na wystawach), ale o projekty działające tylko w przestrzeni internetowej. Trzeba uznać, że z uwagi na nieposiadanie cech wymaganych przez MuzeaU (zwłaszcza brak materialnych zbiorów) nie mogą one być uznane za muzea w rozumieniu MuzeaU.

V. Definicja muzeum w ustawie o muzeach a definicja w Kodeksie Etyki dla Muzeów ICOM

15. W ostatnim czasie w gronie muzealnym (zwłaszcza w ramach ICOM – zob. teza 5) toczy się szeroka dyskusja na temat definicji muzeum i celów działalności muzealnej. Można wskazać, że coraz większy nacisk kładzie się w niej na działania muzeów służące rozwojowi społeczeństwa i edukacji, a także na angażowanie odbiorców w działania muzealne.

16. Definicję muzeum z MuzeaU można porównać z definicją zawartą w Kodeksie Etyki dla Muzeów ICOM (zob. uwagi do tezy 5), zgodnie z którą „muzeum jest trwale istniejącą instytucją, nie nastawioną na osiąganie zysku, służącą społeczeństwu i jego rozwojowi, otwartą dla publiczności, która pozyskuje, konserwuje, udostępnia i wystawia w celu badawczym, edukacyjnym lub dla rozrywki materialne i niematerialne świadectwa ludzi i ich środowiska”.

Jak widać, definicja ta – choć różniąca się od definicji zawartej w art. 1 MuzeaU i kładąca nacisk na nieco inne aspekty – w dużej mierze odpowiada definicji zawartej w MuzeaU. W obu ujęciach za kluczowe dla pojęcia muzeum uznano takie cechy jak:

- 1) trwałość jego działania;
- 2) brak nastawienia na zysk;
- 3) gromadzenie zbiorów i ich ochrona;
- 4) obowiązek udostępniania zbiorów publiczności;
- 5) realizacja celów edukacyjnych i badawczych.

Art. 2. [Zadania]

Muzeum realizuje cele określone w art. 1, w szczególności przez:

- 1) gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie;
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów;
- 3) przechowywanie gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
- 4) zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody;
- 5) urządzenie wystaw stałych i czasowych;
- 6) organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych;
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej;
- 7a) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
- 8) udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych;
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji;
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej.

Powiązania z innymi przepisami:

- art. 6 MuzeaU.

I. Uwagi ogólne

1. W komentowanym art. 2 wskazano, w jaki sposób muzea (prywatne i publiczne) realizują określone w art. 1 MuzeaU cele, którymi są:

- 1) gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym;
- 2) informowanie o wartościach i treściach zgromadzonych zbiorów;
- 3) upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej;

- 4) kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej;
- 5) umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

II. Gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie

2. Podstawowym zadaniem muzeum jest gromadzenie zabytków. Pierwszorzędną bowiem rolą muzeów jest wieczysta opieka nad rzeczami stanowiącymi świadectwo świata, w którym żyje człowiek – w najróżniejszych aspektach. Definicję zabytku zawiera art. 3 pkt 1 OchrZabU. Zgodnie z tym przepisem zabytkiem jest nieruchomości lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na ich wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Warunkiem uznania obiektu za zabytek jest zatem jego wiek („świadectwo minionej epoki lub zdarzenia”).

Tymczasem muzea gromadzą nie tylko zabytki w powyższym rozumieniu, lecz także obiekty współczesne (np. sztukę współczesną) albo obiekty przyrodnicze, które nie mieszczą się w powyższej definicji zabytku. Bardziej precyzyjne byłoby zatem użycie w komentowanym przepisie zamiast pojęcia zabytków pojęcia zbiorów (które to pojęcie pojawia się w kolejnych punktach omawianego przepisu). Trzeba jednak zauważyć, że katalog zadań zawarty w art. 2 MuzeaU jest otwarty.

3. Na marginesie należy zwrócić uwagę na ograniczenia dotyczące muzeów (publicznych i prywatnych) wynikające z przepisów OchrZabU:

- 1) podleganie kontroli wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki w odniesieniu do zabytków znajdujących się w muzeach (art. 38 OchrZabU – zob. uwagi do art. 24 MuzeaU) oraz
- 2) zakaz wywozu na stałe za granicę w odniesieniu do zabytków wpisanych do inwentarza muzealiów (art. 51 ust. 4 pkt 4 OchrZabU – zob. uwagi do art. 29a MuzeaU).

4. Jak wskazano w komentowanym art. 2 MuzeaU, zakres tematyczny gromadzonych przez muzeum zbiorów powinien zostać określony w statucie (w przypadku muzeów publicznych) lub regulaminie (w przypadku muzeów prywatnych – zob. art. 6 ust. 6 MuzeaU). Potwierdza to art. 6 ust. 2 MuzeaU, który stanowi, że statut określa m.in. „rodzaj i zakres gromadzonych zbiorów”.

III. Katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów

5. Kolejnym zadaniem muzeów wskazanym w omawianym przepisie jest katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów. Katalogowanie jest ściśle związane z ewidencjonowaniem zbiorów, którego zasady określa EwidZabMuzR wydane na podstawie art. 21 ust. 2 MuzeaU.

Z kolei naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów jest związane z prowadzeniem przez muzea działalności naukowej, która w praktyce skupia się właśnie na zbiorach. Działalność naukową zdefiniowano w art. 4 ust. 1 PrSzkolWyżN jako obejmującą badania naukowe, prace rozwojowe oraz twórczość artystyczną.

W bazie POL-on gromadzącej dane o nauce i szkolnictwie wyższym jako jednostki naukowe (pojęcie z uchylonej *FinNaukiU*) wpisano 9 muzeów (stan na 15.11.2020 r.), choć oczywiście systematyczną działalność naukową prowadzi więcej muzeów.

Na temat zasad prowadzenia w muzeum działalności naukowej zob. też rozdział 3 Kodeksu Etyki ICOM (zob. uwagi do art. 34 MuzeaU).

IV. Przechowywanie gromadzonych zabytków oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych

6. W art. 2 pkt 3 MuzeaU, dotyczącym przechowywania gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo (zob. uwagi do art. 5 MuzeaU), oraz magazynowania ich w sposób dostępny do celów naukowych, po raz kolejny pojawia się pojęcie zabytków w miejscu, w którym bardziej zasadne byłoby użycie pojęcia zbiorów (zob. uwagi do pkt. II).

V. Zabezpieczanie i konserwacja zbiorów oraz zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody

7. Z art. 2 pkt 4 MuzeaU wynika, że zadaniem muzeów jest zabezpieczanie i konserwacja zbiorów. Poza zabezpieczeniem własnych zbiorów zadaniem muzeów, realizowanym jednak jedynie w miarę możliwości (prawnych, organizacyjnych i finansowych), jest także zabezpieczenie niewchodzących w skład zbiorów: nieruchomych zabytków archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody. Przepis ten daje muzeom podstawę do zabezpieczania (pociągającego za sobą koszty i działania) obiektów znajdujących się poza nieruchomościami należącymi do muzeów, np. relikwów archeologicznych.

W Polsce normy konserwatorskie (np. w zakresie oświetlenia, wilgotności, temperatury) dotyczące różnych kategorii obiektów nie są określone w powszechnie obowiązujących przepisach. Wynikają one ze standardów międzynarodowych i norm, a wprowadzane są do stosowania w muzeach na podstawie wewnętrznych zarządzeń. Wiodącą rolę w upowszechnianiu standardów odgrywa NIMOZ (zob. uwagi do art. 6 MuzeaU).

Na temat zasad konserwacji zob. też pkt. 2.23 i 2.24 Kodeksu Etyki ICOM (zob. uwagi do art. 34 MuzeaU).

VI. Urządzanie wystaw stałych i czasowych, organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych

8. Organizowanie wystaw jest podstawową formą działalności muzeów, najbardziej tradycyjną i typową z punktu widzenia odbiorcy. Omawiany art. 2 pkt 5 MuzeaU wprowadza pojęcie wystaw stałych i czasowych, przy czym ich nie definiuje (zob. też art. 6 ust. 3 i art. 10 ust. 2 MuzeaU).

9. W art. 2 pkt 6 MuzeaU sformułowano kolejne zadanie muzeum, jakim jest organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych. Wbrew redakcji przepisu ekspedycje należy uznać za formę prowadzenia badań. Działania te należą do działalności naukowej prowadzonej przez muzea (zob. uwagi do tezy 5).

VII. Prowadzenie działalności edukacyjnej, popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę oraz udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych

10. Działalność edukacyjna staje się coraz ważniejszym elementem działalności współczesnych muzeów. Obejmuje ona szereg działań o różnorodnym charakterze (wykłady, warsztaty, lekcje muzealne) przeznaczonych nie tylko dla dzieci i młodzieży, lecz i dla innych grup wiekowych (zob. też teza 12).

11. Prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę (polegającej np. na organizacji koncertów) jest istotnym elementem uzupełniającym typową działalność wystawienniczą.

12. W art. 2 pkt 8 MuzeaU mowa jest o udostępnianiu zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych w inny sposób niż poprzez eksponowanie ich na wystawach (art. 2 pkt 5 MuzeaU). Może to być np. udostępnienie obiektów ze zbiorów w celu sporządzenia ich fotografii dla wydawnictwa edukacyjnego (zob. też art. 25 ust. 1 MuzeaU).

VIII. Zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji

13. Omawiany przepis należy rozumieć jako obowiązek zapewnienia przez muzeum właściwych (tzn. zgodnych z odpowiednimi przepisami lub normami np. z zakresu zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych) warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów. Powinny one przede wszystkim zapewniać użytkownikom bezpieczeństwo.

Orzecznictwo

Dopuszczenie do powstania i utrzymywania się licznych uszkodzeń na przeznaczonych do powszechnego użytku schodów oraz tolerowanie wystających elementów konstrukcyjnych (klamr) bezpośrednio miało wpływ na zaistnienie szkody, co w dalszym ciągu rodziło odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego.

Na pozwanym ciążył wynikający z prawa budowlanego obowiązek należytego utrzymania ciągu komunikacyjnego w obiekcie użyteczności publicznej. Pozwany miał świadomość, iż szczególnie w obrębie trasy turystycznej (wyjście z obiektu muzealnego) natężenie ruchu pieszych jest znaczne, i szczególnie temu miejscu należy poświęcić należytą staranność utrzymania i bieżącej konserwacji (wyr. SA w Warszawie z 27.9.2018 r., I ACa 645/17, Legalis).

IX. Prowadzenie działalności wydawniczej

14. Działalność wydawnicza muzeów jawi się nie jako samodzielne zadanie, ale jako forma uzupełniająca realizację innych zadań takich jak działalność wystawiennicza (katalogi), edukacyjna, naukowa (roczniki muzealne) lub związana z upowszechnianiem kultury.

Podstawowym dokumentem regulującym zasady zwiedzania muzeum (takie jak np. zasady bezpieczeństwa, zasady zachowania w salach wystawowych, zasady fotografowania w muzeum – zob. uwagi do art. 25 MuzeaU) jest z reguły **regulamin zwiedzania muzeum**.

X. Możliwość realizowania innych zadań

15. Katalog zadań muzeum określony w art. 2 MuzeaU nie jest zamknięty, na co wskazuje określenie „w szczególności”, a zatem możliwe jest realizowanie celów przez muzea również w inny sposób niż określony w komentowanym przepisie.

W doktrynie przyjmuje się, że sprecyzowane w art. 1 i 2 MuzeaU cele muzeów realizują się w dwóch głównych obszarach: ochronnym – art. 2 pkt 1–4 MuzeaU i upowszechniającym – art. 2 pkt 5–10 MuzeaU [zob. *R. Golat*, Nowe zasady działalności muzealnej w kontekście zadań samorządu terytorialnego (praktyczny komentarz do ustawy o muzeach), *Muzealnictwo* 2005, Nr 46, s. 200; *K. Zalasńska, K. Zeidler*, Wykład prawa ochrony zabytków, Gdańsk 2015].

16. Należy wskazać, że nie wszystkie zadania określone w art. 2 MuzeaU są obowiązkowe dla każdego muzeum i tak np. małe muzeum może nie prowadzić własnej działalności wydawniczej. Inaczej jest jednak z zadaniami związanymi ze zbiorami takimi jak ich gromadzenie, zabezpieczenie i konserwacja, katalogowanie czy urządzanie wystaw. Z uwagi na cele muzeów określone w art. 1 MuzeaU oraz przepisy MuzeaU dotyczące obowiązków muzeów w zakresie zabezpieczenia zbiorów (art. 5 ust. 5 MuzeaU) i ich ewidencjonowania (art. 21 ust. 2 MuzeaU) nie sposób przyjąć, aby muzeum mogło ich nie realizować.

Art. 3. [Rodzaje]

Muzea mogą być tworzone dla jednej lub wielu dziedzin działalności człowieka oraz tworów natury.

Powiązania z innymi przepisami:

- art. 6 ust. 2 pkt 3, ust. 6, art. 7 ust. 2, art. 10 ust. 5, art. 11 ust. 5 pkt 5 MuzeaU.

1. Komentowany artykuł odnosi się do zakresu działania muzeum i dotyczy zarówno muzeów publicznych, jak i prywatnych.

Jak wspomniano w uwagach do art. 1 MuzeaU, muzea gromadzą dobra naturalnego i kulturalnego dziedzictwa. Mogą być tworzone w zasadzie w każdej konfiguracji tematycznej ustalonej przez założyciela i określonej w statucie (regulaminie) – zob. art. 6 ust. 2 pkt 3 w związku z ust. 6 MuzeaU. Muzeum może więc być utworzone w celu zajmowania się stosunkowo wąskim zagadnieniem, np. życiem, i twórczością jednej osoby, albo dla bardzo szerokiego tematycznie zakresu, jak np. ukazanie dziedzictwa regionu w kontekście historycznym, społecznym, artystycznym i przyrodniczym (Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem).

2. Istnieje wiele klasyfikacji muzeów ze względu na tematykę. Można przyjąć, że do najbardziej powszechnych należą:

- 1) muzea sztuki (artystyczne);
- 2) muzea historyczne, w tym biograficzne i militarne;
- 3) muzea etnograficzne;
- 4) muzea archeologiczne;
- 5) muzea martyrologiczne;
- 6) muzea przyrodnicze;
- 7) muzea techniczne;
- 8) muzea regionalne;
- 9) muzea gospodarcze;
- 10) muzea na świeżym powietrzu (skanseny).

3. Z powyższych kategorii na wyróżnienie zasługują muzea martyrologiczne, a więc zajmujące się tematyką ofiar wojennych, które w MuzeaU zostały przywołane w:

- 1) art. 6a ust. 1 pkt 6 MuzeaU – określającym zadanie ministra właściwego do spraw kultury i i ochrony dziedzictwa narodowego polegające na opiniowaniu stanu opieki nad pomnikami zagłady oraz muzeami walk i martyrologii;
- 2) art. 7 ust. 2 MuzeaU – określającym skład Rady do Spraw Muzeów (z zapewnieniem udziału trzech osób reprezentujących muzea martyrologiczne);
- 3) art. 10 ust. 5 MuzeaU – ustalającym bezpłatny wstęp do wskazanych muzeów martyrologicznych ze względu na szczególny charakter historyczny i edukacyjny tych muzeów;

- 4) art. 11 ust. 5 pkt 5 MuzeaU – określającym uprawnienie ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do wskazywania kandydatów do rady muzeum walk i martyrologii.

W kontekście muzeów martyrologicznych wskazać należy, że w odniesieniu do części z nich – znajdujących się na terenie byłych niemieckich obozów zagłady z okresu II wojny światowej (np. Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu czy Muzeum Stutthof w Sztutowie) – zastosowanie znajdzie OchrTerHitU, która reguluje w sposób szczególny m.in. kwestię odbywania zgromadzeń czy prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze tzw. Pomników Zagłady i ich stref ochronnych.

Art. 4. [Odesłanie]

W sprawach nieuregulowanych w ustawie mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 194).

Powiązania z innymi przepisami:

- art. 2–31d DziałKultU.

I. Zastosowanie przepisów ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

1. Komentowany artykuł reguluje kwestię stosowania – w sprawach nieuregulowanych w MuzeaU – przepisów DziałKultU. Mimo pozornej jasności treści przepisu jego dokładna analiza prowadzi do wniosku, że nie ma on większego znaczenia normatywnego.

W DziałKultU zawarto przepisy regulujące prowadzenie działalności kulturalnej przez podmioty zarówno prywatne, jak i publiczne. W art. 2 DziałKultU wymieniono przy tym jako jedną z form organizacyjnych działalności kulturalnej właśnie muzea.

Zasadniczą część DziałKultU stanowią regulacje dotyczące funkcjonowania instytucji kultury, tzn. jednostek organizacyjnych, w formie których prowadzona jest działalność kulturalna sektora publicznego. W DziałKultU zawarto więc przepisy na temat tworzenia i zarządzania instytucjami kultury (art. 8–26 DziałKultU) oraz dotyczące pracowników instytucji kultury (art. 26a–26f DziałKultU) i finansów instytucji kultury (art. 27–31d DziałKultU).

2. Regulacje te są bardzo istotne dla sektora muzeów, bowiem muzea państwowe i samorządowe funkcjonują właśnie w formie instytucji kultury, ale dzieje się tak na zasadzie bezpośredniego stosowania DziałKultU, a nie na podstawie odesłania z art. 4 MuzeaU.

3. Jednocześnie nie można przyjąć, że – na mocy omawianego odesłania – do muzeów niebędących instytucjami kultury (muzeów prywatnych) stosowane powinny być prze-

pisy DziałKultU dotyczące instytucji kultury, a to z uwagi na specyfikę ustroju instytucji kultury i niemożność zastosowania regulacji ich dotyczących do muzeów prywatnych.

Do powołania dyrektora muzeum prywatnego nie będą więc miały zastosowania przepisy dotyczące powołania dyrektora instytucji kultury (art. 15 DziałKultU), a do pracowników muzeów prywatnych – przepisy regulujące składniki wynagrodzenia pracowników instytucji kultury (art. 31–31d DziałKultU).

4. Wobec powyższego konieczna jest analiza, czy w DziałKultU są przepisy, które będą miały zastosowanie do muzeów na podstawie art. 4 MuzeaU. Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej zawiera regulacje dotyczące mecenatu państwa nad działalnością kulturalną. Państwo sprawuje więc mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce i za granicą, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspierać finansowo, w ramach mecenatu państwa, realizację planowanych na dany rok zadań związanych z polityką kulturalną państwa, prowadzonych przez instytucje kultury i inne podmioty nienależące do sektora finansów publicznych (art. 1 ust. 2 i 3 DziałKultU). Z kolei z art. 1 ust. 4 DziałKultU wynika, że powyżej opisany mecenat sprawują także organy JST w zakresie ich właściwości.

Również w tym przypadku zastosowanie regulacji o mecenacie w stosunku do muzeów będzie odbywało się jednak na mocy bezpośredniego stosowania przepisów DziałKultU wobec wszystkich podmiotów prowadzących działalność kulturalną (w tym także muzeów), a nie na mocy odesłania z MuzeaU.

Analogiczny wniosek dotyczy regulacji DziałKultU w zakresie:

- 1) dotacji celowych na realizację zadań państwowych (art. 5 DziałKultU);
- 2) organizowania imprez artystycznych i rozrywkowych poza stałą siedzibą (art. 34–36 DziałKultU) – w tym miejscu wskazać należy, że muzea – na mocy art. 2 pkt 7a MuzeaU – mogą prowadzić działalność artystyczną i upowszechniającą kulturę (np. organizować koncerty), przy czym jeżeli taka impreza artystyczna będzie organizowana poza stałą siedzibą muzeum (przy czym w tym wypadku przez siedzibę należy rozumieć nie miejscowość, ale budynek, w którym muzeum prowadzi stałą działalność), na muzeum ciążyć będzie obowiązek zawiadomienia o planowanej imprezie organu gminy właściwej ze względu na miejsce imprezy;
- 3) zawieszenia organizowania imprez artystycznych i rozrywkowych w trakcie żałoby narodowej (art. 37 DziałKultU);
- 4) udzielania zamówień publicznych z zakresu działalności kulturalnej (art. 37a–37d DziałKultU);
- 5) działalności kulturalnej kościelnych osób prawnych (art. 38 DziałKultU).

Warto zauważyć, że przepisy DziałKultU nie naruszają przepisów MuzeaU w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej w formach określonych w tej ustawie (art. 40 DziałKultU).

II. Zastosowanie innych przepisów szczególnych

5. W przypadku niektórych muzeów zastosowanie znajdują przepisy szczególne dotyczące lokalizacji, w których znajduje się muzeum (np. muzea-statki, muzea znajdujące się w kopalniach) lub regulujące dziedziny, których dotyczą zbiory muzeum (np. muzea, w których zbiorach znajdują się zabytkowe pojazdy samochodowe czy kolejowe lub samoloty albo muzea ze zbiorami przyrodniczymi).

6. Z uwagi na fakt, że wiele muzeów (w tym prywatnych) posiada w swych zbiorach broń palną, istotną regulacją jest BrońAmunU, zgodnie z którą (art. 11 pkt 1 BrońAmunU) pozwolenia na broń nie wymaga się w przypadku gromadzenia broni w zbiorach muzealnych na podstawie odrębnych przepisów tzn. właśnie zgodnie z przepisami MuzeaU (zob. też uwagi do art. 5, 6 i 21 MuzeaU na temat broni palnej w zbiorach muzealnych).

7. W polskim ustawodawstwie istnieją także akty prawne dotyczące poszczególnych muzeów. Większość z nich ma charakter faktycznie historyczny (np. dekret z 7.5.1945 r. o upaństwowieniu Muzeum Narodowego w Warszawie, ustawa z 2.7.1947 r. o upamiętnieniu męczeństwa Narodu Polskiego i innych Narodów w Oświęcimiu, ustawa z 2.7.1947 r. o upamiętnieniu męczeństwa Narodu Polskiego i innych Narodów na Majdanku), natomiast ustawa z 19.7.2019 r. o inwestycjach w zakresie budowy Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 – Oddziału Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku wprowadza przepisy szczególne (m.in. w zakresie gospodarki nieruchomościami, planowania i zagospodarowania przestrzennego, prawa budowlanego i przepisów o ochronie środowiska) w związku z prowadzoną inwestycją budowy na półwyspie Westerplatte w Gdańsku.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl